

УДК 329. 13 (477)

Т 41

Оксана ТИМОШЕНКО

ЕВОЛЮЦІЯ РУП: ВІД АВТОНОМІЇ ДО САМОСТІЙНОСТІ

У статті висвітлено етапи формування ідеологічних засад Революційної Української Партії Наддніпрянської України. Доведено, що партія у своїй практичній роботі протягом 1900 – 1905 рр. переходила на різні позиції від вимог національно-державної самостійності до національно-територіальної автономії. Показано визначальну роль РУП у формуванні партійно-політичної атмосфери в Україні передреволюційного періоду. Прийняття партією вимог національно-територіальної автономії в межах Росії започаткувало перехід партії з самостійницьких позицій на позиції федералізму.

Ключові слова: Революційна Українська Партія (РУП), автономія, самостійність, соціал-демократія, революційна молодь.

Постановка проблеми. На початку ХХ ст. в Наддніпрянській Україні утворилися і діяли за соціально-політичною спрямованістю, стратегією і тактикою українські ліворадикальні партії: Революційна Українська Партія (РУП), Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП). З виникненням РУП національні змагання українців Російської імперії набули якісно нових рис, позаяк розпочався політичний етап національного відродження. У цей час завершилося формування структурно-укомплектованої системи української ідеології. Усі її компоненти від автономії до сепарації заповнили політичний спектр і були готові до перенесення в площину політичних баталій.

Закономірно, що конкретний вектор політичної орієнтації партій та їхніх програмних вимог, включаючи національні, вима-

льовувався поступово, в міру їхнього організаційно-політичного відокремлення і поступового дозрівання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах незалежності України відбувається сучасне наукове переосмислення історії українського національно-партійного руху початку ХХ ст. Українська історіографія «відкрилась» для зовнішнього світу і плідних дискусій, стала на позиції об'єктивності та історизму. Значний масив літератури, створеної за останні десятиліття, про діяльність українських політичних партій в Російській імперії на початку ХХ ст., потребує комплексного й ґрунтовного історіографічного аналізу, що не є метою даної статті.

Для праць вітчизняних істориків, які з'явилися в 90-х рр., властиве прагнення об'єктивно переосмислити історію українських партій початку ХХ ст. У них мають місце як критичне ставлення до українського партійного руху, так і виважені оцінки щодо місця і ролі політичних організацій у розвитку визвольної боротьби в Україні. Зокрема, увагу істориків привертають насамперед українські соціал-демократичні організації (РУП, УСДРП), що зумовлено, очевидно, їхнім значно більшим у порівнянні з іншими партіями впливом на маси в суспільно-політичному русі України на початку ХХ ст. У 90-х рр. історики розпочали активно досліджувати націотворчі аспекти в українському партійному русі кінця ХІХ – на початку ХХ ст. У рамках дослідження розвитку української ідеї та державності варто відзначити праці М.Ю. Козицького, О.В. Поліщука [16, 3 – 14]. Розвиткові українського національного та політичного рухів присвячені дослідження В. Борисенка, П. Шморгуна, О. Висоцького, А. Голуба, С. Наумова, О. Тимошенко, В. Колесника та ін. [3; 4; 17; 26; 33; 34].

Необхідно виокремити монографічне дослідження В. Головченка, присвячене історії української соціал-демократії початку ХХ ст. та монографію С. Телешуна [7; 33]. В. Головченко зробив узагальнення складного процесу зародження та еволюції української соціал-демократії з кінця ХІХ ст. до 1914 р., проаналізував ідейне становлення, насамперед РУП, УСДРП.

Монографія С. Телешуна присвячена аналізу еволюції програмово-теоретичних засад українських політичних партій та організацій з 90-х рр. ХІХ ст. до 1917 р. в галузі національного питання, національного самовизначення і державотворення.

Поданий історіографічний огляд літератури переконує, що, незважаючи на безперечне значення відповідних наукових розвідок, одним із фундаментальних завдань сучасної історичної науки залишається вивчення всієї глибини та суперечності такого глобального процесу, яким залишається український національно-політичний рух початку ХХ ст., вивчення ролі українських партій як рушіїв політико-національного поступу української нації.

Із здобуттям Україною незалежності, проблематика історії українських політичних партій та організацій початку ХХ ст. відразу почала посідати центральне місце в загальних виданнях з історії України цього періоду. Серед низки узагальнювальних праць слід виокремити дослідження, в яких історія українських партій розглядається у контексті розвитку українського національного руху. У 2008 р. побачив світ навчальний посібник «Історія України» [23]. У розділі «Створення та діяльність українських політичних партій у підросійській Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.» автори приходять до висновку, що в тодішньому українському національно-політичному русі, крім самостійницької течії, існувала й автономістська, і це не могло не відбитися на діяльності РУП. Після гострих дискусій більшість членів РУП віддали перевагу ідеї здобуття автономії України у складі Російської імперії як першого кроку на шляху до повної самостійності України.

Мета статті – аналіз поступової еволюції першої політичної партії Наддніпрянської України – РУП – щодо шляхів реалізації ідеології за національне відродження української державності.

РУП виникла в 1900 р. у Харкові на так званій «Раді Чотирьох». Виникнення «РУП ніби проторює шлях для з'явлення нової ідеології революційного марксизму серед української молоді і разом з тим шукає стежок до з'єднання з пролетаріатом, до підпорядкування своєї лінії його інтересам та його прагненням», – писав О. Гермайзе [6, 6].

І це дійсно так. Адже РУП оформилася на Харківському з'їзді, де були представники соціал-демократичних гуртків та інших кіл українства з Полтави, Харкова та Києва. Але поряд із соціал-демократичною партією РУП об'єднала в собі низку інших: драгоманівсько-федеративну, народницько-революційну та націоналістичну. Тому перші три – чотири роки існування РУП несла на собі відбиток боротьби цих течій [8, 57]. С. Щупак у зв'язку з цим за-

значав: «В РУП ввійшли різні групи з різними політичними тенденціями: там були і марксистки, і народники, і звичайні націоналісти, навіть самостійники» [37, 76]. «Нова партія повстала не тільки проти неполітичного українофільства, а також проти примиренства з російськими революційними групами на Україні. Молодими провідниками нової партії керували у великій мірі настрої, вони ще не мали виробленої програми, ні виразних поглядів на найближчі завдання політичної роботи. Відчували, що надходять революційні події і тому мусли виявити свою активність, щоб не зостатися на боці від великого історичного руху» – писав В. Дорошенко [13, 6].

РУП займає важливе місце в історії загальноросійського руху, не кажучи вже про український – «не тільки революційний, а й загальнонаціональний і культурний, ... ця партія перша понесла в широкі маси українські політичні гасла, перша почала у великому розмірі їх організовувати й керувати їх виступами на політичному й економічному ґрунті, перша широко розгорнула поміж ними вільну, незалежну українську книжку, часопись, українські відозви, не оглядаючись на любі цензурні закони, що сковували українське друковане слово від 1876 р.» – писав В. Дорошенко [III, 4].

РУП, як стверджують дослідники, мала стати політичною партією широких розмірів, яка об'єднала б у своїх організаційних рамках усіх патріотів, що бажають брати активну участь у політичному житті, без огляду на їхні особисті погляди на окремі проблеми [24, 21].

Створена політична організація була конспіративною. «Нову партію охрещено «Революційна Українська Партія» або скорочено Р. У. П. Ці три букви стояли й на першій партійній печатці. Для неосвячених і непокликаних малося їх толкувати як скорочення назви «Роман Урбанович Погибко», – згадував В. Дорошенко [14, 7].

Група студентської молоді, до якої входили Л. Матусевич, Юрій Коллард, О. Коваленко та сини визначних українських діячів – Д. Антонович, М. Русов, Дм. Познанський, заснували у Харкові політичну організацію, тому що в цьому місті було менше впливів аполітичного культурницького українофільства, ніж у Києві. Отже, РУП, за словами А. Лебідя, з'явилася на світ, щоб вести боротьбу з культурництвом, успадковуючи традицію Київського

«соціал-демократичного гуртка 1895 року народження» на чолі з І. Стешенком, Лесею Українкою, М. Коцюбинським [19, 179].

Д. Антонович, головний теоретик цієї групи, у своїх спогадах, написаних з приводу смерті І.М. Сташенка, пояснює, чому саме в Харкові, а не в центрі українського громадського життя – Києві, виникає ця партія. Київські кола були занадто зв'язані і патріотизмом, і драгоманівськими традиціями. «Тільки на свіжому повітрі у Харкові, в стороні від культурницько-аполітичних і консервативних кіл, з одного боку, без традиції кінцевого поєднання під драгоманівським впливом з руською молодіжжю в політичній роботі, могла зародитися й справді появилася перша політична українська партія наших часів – РУП..., до якої потягнулися думки і симпатії української молодіжи з Києва» [5, 59].

Першим завданням нової української політичної партії було: «відтягнути українську революційну молодь від їхнього перебування в різних російських революційних партіях і організаціях і заставлення їх віддавати свої сили і свою працю українській справі. На першому етапі організації РУП треба було примкнути очі на те, чи дані українські революціонери по своїх переконаннях українські націоналісти чи соціалісти-демократи, соціалісти-революціонери, чи ще інших поглядів: усіх треба було насамперед вирвати з пазурів російських організацій і зв'язати з українством. А тоді вже мусіла прийти черга на оформлення політично-ідеологічних позицій нової української партії» [24, 21 – 22].

Отже, РУП почала своє існування не з точно визначених засад чи програми, а із загальників, вбачаючи першочергову свою мету в об'єднанні різних поколінь і класів у боротьбі як за національні права, так і соціальну революцію. У статті «Від українофільства до політики», написаній з приводу 25-річчя заснування РУП, Валентин Садовський у створенні цієї партії вбачав покликання часу, коли в українській громаді знайшлися люди, які розуміли потребу моменту. РУП стала, так би мовити, найкращим «резервуаром», у якому могло уміститися все нагромадження революційної енергії молоді, де націоналізаційний процес завдяки їй був значною мірою ослаблений, а до української справи «наново приєднано цілий ряд інтелігентних сил» [31, 252].

Але провідники нової партії змушені були шукати програмні основи своєї організації і звернулися до харківського адвоката

М. Міхновського з пропозицією дати проект нової програми. Міхновський, сам завзятий націоналіст, узагальнив свої ідеї в окремій брошурі, написав «програму», власне, декларацію, що була видана у Львові в 1900 р. під назвою «Самостійна Україна» і проголошена 26 лютого на шевченківському святі у Харкові.

Деякий час «Самостійна Україна» була фактично програмою РУП. У брошурі М. Міхновського нічого не говорилося про внутрішній лад, устрій самостійної України, що викликало незадоволення тієї частини партійців, які першочергову увагу приділяли соціально-економічним проблемам. Звісно, гасло відкритої боротьби за самостійну Україну було важливим, оскільки самостійність була і є передумовою вільного розвитку українського народу. Але з погляду політичного брошура «Самостійна Україна» не була в повному розумінні програмою, бо питання тактики і стратегії політичної боротьби окреслені в ній дуже побіжно [9, 35]. Це був радше крик серця національно свідомого українця і тих переживань, які панували у свідомості окриплених ідеєю національного визволення. Враховуючи, що праця М. Міхновського не визначала навіть рис того суспільства, яке мало бути створене в Україні, її також не можна назвати політичною програмою у повному сенсі.

Осуд царського насильства над Україною і заклик до боротьби за самостійність знайшов відгук в українській молоді та інтелігенції. Саме в РУП виникає перша спроба надати націоналізму політичного характеру, а з площини думок український націоналізм перейшов у дію.

Публікація брошури М. Міхновського одразу викликала низку суперечливих відгуків і рецензій сучасників. Своєрідною рецензією на цю програму був коментар Степана Томашівського: «Вже сам заголовок твердить ціль і характер брошури. Могутній національний рух ХІХ ст. не минув і нас і скристалізувався в ідеалі Самостійної України. Ідея як така природна, як і кожда з помірних великих гуманних ідей в історії людства у всіх часах» [1, 18 – 19]. «Від часу, коли появились вперше рукописні поеми Шевченка, розсипавшись по Україні, вогнем запалюючи серця для двигнення поневоленого народу на політичну та суспільну волю, від того часу аж по нинішній день не було серед української спільності в Росії нічого, щоб цю ідею незалежності України подало так рішуче,

ясно і гаряче, як ця брошура», – писав С. Томашівський у своїй рецензії в газеті «Молода Україна» в червні 1900 р. [1, 43].

Водночас у відгуку львівського молодіжного журналу «Молода Україна», який загалом підтримував заклик до самостійності, відзначалося, що у змальованій автором «Самостійної України» незалежній державі «не зігріється жоден селянин. Така Україна хороша хіба що для українського панства та інтелігенції» [XIII, 241]. З відгуків на програмний документ РУП можна зробити висновок, що керівники партії були недостатньо підготовлені в теоретичному плані, вони не мали розробок, присвячених соціально-економічним проблемам України, перспективам її розвитку. А тому, закономірно, їхня програма викликала різко діаметральні оцінки.

Отже, партія наштовхнулася на перешкоду тоді, коли була зроблена спроба сформулювати свою програму. З самого початку постала проблема, що, з революційного погляду, заслуговує на більшу увагу – національне чи соціально-економічне питання.

Те, що підготовка програми була доручена представнику націоналістичної в революційних формах течії, очевидно, було помилковим. Адже представник одного політичного напрямку (а їх в РУП було декілька) не міг виразити вимоги інших угруповань, що існували в партії. Тому в РУП швидко наростала опозиція до «Самостійної України». Керівництво все більше схилилося до прийняття соціалістичної програми. «Було б помилкою вважати цю брошуру типовим світоглядом партії», – писав центральний орган РУП «Гасло» [X, 4]. Лозунги рівності, всесвітнього братерства, свободи від експлуатації, якими так охоче оперували соціалісти і які не мали відображення в «Самостійній Україні», знецінювали у їхніх очах цей документ.

Серед критиків «Самостійної України» лунали й поодинокі голоси застереження. Соціалізм Маркса і Енгельса – позанаціональний, космополітичний, для якого, за словами І.Я. Франка, «любов до народу і любов до поступу» нічого не значать, – оцінювався геніальним українським письменником і мислителем як небезпечний для українського національного руху. І. Франко відкинув і аргументацію противників ідеї самостійної України, яку розвивала чернівецька газета «Буковина». На відміну від «Молодої України» і газети «Діло», які прихильно поставилися до ідеї М. Міхновського, «Буковина» доводила «Неможливість незалежності Украї-

ни з огляду на економічні так звані «жолудкові» (тобто, шлункові) фактори. Франко легко доводить, що саме економічні інтереси і вимагають передовсім ліквідації національного гніту. «Значить жолудкові ідеї, – писав він у 1900 р., – тобто національно-економічні питання самі собою, з залізною консеквенцією пруть усяку націю до виборювання для себе політичної самостійності, а в противнім разі розкривають перед нею неминучу перспективу економічного невільництва, занидіння, поуперизації, культурного застою і упадку». Тих, «хто не ставить се питання так широко», І. Франко називав «прихильниками здорового холопського розуму» [20, 4; 2].

Міхновському були близькі і ці думки Франка. Гостро відчуваючи наростання у суспільстві марксистських настроїв з їх байдужістю до національних потреб українського народу, він розгорнув бурхливу діяльність з консолідації прихильників ідеї самостійності.

Варто зауважити, що, поспішивши видати «програму», діячі РУП згодом нарікали за це самі на себе. Засновники партії за своїми настроями були переважно соціалістами, оскільки вважали, що їхня партія «є частиною великої всесвітньої армії пролетаріату і діяльність її полягає на засадах міжнародного соціалізму». Але в брошурі «Самостійна Україна» про соціалізм не було й мови. Автор цієї декларації був тільки націонал-революціонером, ворогом царської Росії, а не соціалістом, і навіть не став членом РУП. Міхновський був противником неполітичного українофільства і в цьому був одноступнем з РУП.

Внутрішні суперечності в РУП швидко загострювалися. Марксистки видавали літературу, що підкреслювала соціалістичні засади РУП, а Міхновський у кінці 1900 р. підготував від імені РУП «Відкритий лист до міністра Сопягіна», який закінчувався словами: «Українська нація мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія» [25, 74].

Революційна Українська Партія була з самого початку масовою партією різних ідейно-політичних поглядів, об'єднаних ворожістю до московського режиму та бажанням революційної боротьби з панівним ладом, а не організацією елітарного характеру, як її попередниця, – «Братство Тарасівців», члени якого були тільки вибрані ідейно-політичні одноступці.

Національно-радикальна течія РУП була досить впливовою і помітною протягом перших двох років. Тому в означений час партія стояла в принципі на націоналістичних позиціях. Націоналісти сподівалися захопити своїми ідеями всіх інших революційно налаштованих українців. Та це їм не вдалося. І не тільки тому, що соціалістичні впливи серед української інтелігенції, підтримувані московськими революційними партіями, виявилися набагато сильнішими, як можна було сподіватися, але й тому, що націоналісти не виявили потрібної ідейно-політичної чіткості й почали хитатися у своїх поглядах.

Для остаточного формування організаційної структури партії в грудні 1902 р. у Києві почав роботу перший з'їзд РУП. На нього прибули: Євген Голіцинський – від київської вільної громади, Дмитро Антонович – від Харкова, Микола Порш – від Лубен, Коханівський – від Полтави та Володимир Козиненко – від Редакційного Комітету [13, 15]. На з'їзді був створений Центральний Комітет партії, що складався з трьох осіб – Д. Антоновича, В. Козиненка і Є. Голіцинського. Значну увагу з'їзд приділив видавничій роботі, яка велася за кордоном – у Галичині. Для керівництва нею був створений так званий «Закордонний Комітет» у Львові, який згодом відіграватиме значну роль в організаційному житті РУП і провадитиме власну лінію, що, врешті, призведе до розколу партії у 1905 р.

Раніше у зв'язку з цим у науковій літературі стверджувалося, що в організаційних питаннях РУП була неспроможною [18, 29]. На наш погляд, подібний висновок є перебільшеним і недостатньо обґрунтованим. Адже партія лише зароджувалася і певна ідейна та організаційна недосконалість на цьому етапі властива, як правило, більшості політичних організацій. Щоправда, слабкість теоретичної підготовки своїх членів визнавав й орган РУП «Гасло» за 1902 р. У ньому підкреслювалося: «зважаючи на певну неясність теоретичних завдань, яка панувала в нашому суспільстві, ми приступали до нашої праці з певною нерішучістю і згори застереглися, що переважно будемо обговорювати справи практичні...» [X, 1].

Не маючи ґрунтовно розробленої програми, РУП творила її під час революційної праці. Причому уже в перших публікаціях партії, зокрема в брошурах Д. Антоновича «Дядько Дмитро» та «Чи є тепер панщина?», виразно проступає соціалістична течія. Це саме

можна сказати і про перший номер партійного часопису «Гасло», який вийшов у Чернівцях у березні 1902 р. «РУП, – зазначалося у вступній статті «Від редакції», – являється партією перш усього соціалістичною, про що свідчать усі офіційні видання партії...» [X, 1]. «Гасло», на думку редакції, «має причинитися до провадження соціалістичної і революційної праці нашої партії» [X, 1], «роз'яснювати суспільству завдання партії і теоретичні, і практичні» [X, 1], познайомити його з партійною програмою. Остання, як вважали редактори, повинна розроблятися через підготовку відповідних «нарисів і статей» [X, 1]. Готової партійної програми редакція не давала, аргументуючи, що «зараз нема єдиної ортодоксальної програми теоретичної, щоб змогла заволодіти умами суспільства». Таким чином, уже в 1902 р. редакція «Гасла» мовчазно відсторонювалась від «Самостійної України» і ставала на шлях поступової розробки соціалістичних програмних засад.

Частина діячів РУП соціал-демократичної орієнтації почала відкрито проголошувати свою прихильність до «західноєвропейського демократичного соціалізму» Е. Бернштейна, не сприймаючи російського радикального марксизму. Найбільшою бідою для українства вони вважали те, що марксизм прийшов в Україну не із Заходу, а з Росії, де він набув однобічно ортодоксального і навіть фаталістичного характеру, а тому «абсолютно не залишає місця націоналістичним українським тенденціям, зректися яких українці ніяк не змогли б. Це для них рівнялося б самогубству» [VII, 4.1].

Багато членів РУП, ставши на позиції соціалізму, перетворювали партію на соціал-демократичну організацію, яка визнавала за свій орієнтир тезу родоначальника соціал-демократичного ревізійонізму Е. Бернштейна: «мета є нічим, а рух – усім». Водночас соціал-демократичний напрямок РУП визнавав відмінність політичних умов у Росії і країнах Європи. Для того, щоб соціалізм в Україні став на шлях еволюційного прогресу, «справою часу, – як вважали українські соціалісти, – на першому пляні стоїть досягнення політичної свободи» [IX, 1]. Таким чином, соціал-демократичне керівництво партії усвідомлювало необхідність боротьби проти самодержавства за політичну демократію, як найважливішу передумову для досягнення в Україні соціалістичного ідеалу.

Закономірно, що в одній зі статей партійного органу РУП «Гасло» у 1902 р. було заявлено, що «ідеалом партії є вільна са-

мостійна Україна з широкорозвиненим соціалістичним державним устроєм» [VII, 3]. В «Гаслі» намічалася остаточна мета партії, яка полягала в досягненні «самостійної невіддільної Української республіки робочих мас з усупільненням засобів продукції, націоналізацією землі і диктатурою пролетаріату...» [VII, 2]. Прихильність до соціалістичної програми висловив і з'їзд РУП, який відбувся наприкінці 1902 р. за ініціативою Д. Антоновича і зібрав лише представників соціал-демократичної течії. Схваливши діяльність Редакційного Комітету РУП, з'їзд тим самим підтримав соціал-демократичний характер часопису «Гасло». Необхідно зауважити, що й склад редакції «Гасла» за своїми поглядами і політичними устремліннями тяжів до соціалізму. В. Дорошенко писав: «Перша редакція «Гасла» складалася з тов. Д. Антоновича, В. Козиненка, Є. Голіцинського й П. Канівця, які перебували в Києві. Друкувалося «Гасло» в Чернівцях, де ним займалися Василь Сімович і Лев Когут. У січні 1903 р. Антонович переїжджає до Львова. Відтепер «Гасло» провадив він, уміщаючи там багато статей під псевдонімом С. Войнилович або просто С.В. Крім нього багато працює М. Русов, що провадить огляд європейського соціалістичного руху під псевдонімом М. Т-кий. Редактори належали до симпатиків соціалізму» [13, 9].

Одночасно лідери РУП відкрито признавалися і не приховували свого недостатнього знання завдань соціал-демократії. «Признаємося одверто за одним з видатніших сучасних соціал-демократичних провідників у Європі (Бернштейном), що ми дуже напевно розуміємо і за мало цікавимося тим, що звичайно розуміється, як мета соціалізму». Ця мета, щоб вона не виявляла, є для нас нічим, рух усім. Під словом рух ми розуміємо і загальний розвій суспільства» [X, 1].

РУП хотіла пристосувати до українських обставин соціал-демократичну програму в її класичній формі, викладеній в «Ерфуртській програмі» німецьких соціал-демократів, що стала зразком для соціал-демократичних партій всього світу. Така позиція вимагала від провідників РУП великої теоретичної роботи, а також досвіду. Але всередині партії залишались спірні проблеми. Якраз тому, як вказував С. Єфремов, що непродумані витяги з соціалізму в поєднанні з гранично відвертим шовінізмом переплелись у вузол, котрий партія не змогла розплутати й вирішила розрубати, «при-

бічники «Самостійної України» виділились з РУП і започаткували Українську Народну Партію (УНП)» [15, 31]. Коли від РУП в 1902 р. відійшов національно-революційний напрям, вона почала набувати все більш чіткого революційно-соціалістичного характеру, дедалі частіше звертаючись до соціально-економічних питань.

У січні 1903 р. редакція «Гасла» офіційно відмовилася від «Самостійної України» Міхновського, пославшись на брак соціалістичного світогляду в ній [XII, 4]. Таким чином, поступовий перехід частини діячів РУП з позицій пріоритету національної ідеї до пріоритетів соціальних розпочався з самого початку утворення партії. Соціально-демократичний напрямок на початку 1903 р. став впливовішим і партія зреклася лозунгу самостійної України.

Уже в квітневому 1903 р. числі «Гасла» було надруковано розроблений М. Поршем «Нарис програми Революційної Української Партії», який з деякими змінами на початку 1905 р. був затверджений як проект програми партії й остаточно ухвалений на другому з'їзді в грудні того ж року. Але це була програма уже новопроголошеної партії – УСДРП.

Перехід «Гасла» на соціалістичну платформу викликав стурбованість «самостійницької» групи в РУП, очолюваної О. Коваленком, Ю. Коллардом і Л. Мацієвичем. Представники цього напрямку залишалися вірними «Самостійній Україні» і прагнули забезпечити політичний паритет між національними і соціальними вимогами в українському визвольному русі.

У тогочасних умовах безпосередня агітація за відокремлення України від Росії, була б засуджена через несвідомість мас на поразку, тому керівники РУП були змушені замінити у практичній роботі і програмі клич національно-державної самостійності національно-територіальною автономією.

Схиляння їх до цих позицій почалося ще у 1902 р., коли увагу «Гасла» привернув «Проект програми РСДРП», запропонований у липні того ж року емігрантською російською соціал-демократичною організацією «Життя», яку очолював В. Поссе. Названий документ передбачав перетворення Російської імперії на федеративну народну республіку з поділом на області, відповідно до національних та історичних особливостей земель. Такі самі думки відстоювалися і в «Нарисі програми Революційної Української Партії», надрукованому в «Гаслі» за квітень 1903 р.

Прийняття додаткових мінімальних вимог національно-територіальної автономії в рамках Росії до програми РУП, започаткувало перехід партії з самостійницьких позицій на позиції федералізму. Від 1903 р. у виданнях РУП все рідше згадувалася вимога державної самостійності України і ставилась вона як вимога далекого майбутнього, а на перший план як щось реальне висувалась вимога автономії.

Така атмосфера в РУП сприяла наступові соціалістичного крила РУП на самостійницькі позиції партії. Природно, що в душі соціалістичних ідеологічних змін провідники РУП мусили зайняти відповідну позицію щодо першої програмової брошури «Самостійна Україна». Це вони зробили у першому номері «Гасла» за 1904 р., де сказано таке: «Очевидно, головна засада брошури («Самостійна Україна»), ідея самостійності України має свою вагу, партія завжди яскраво обстоювала цей пункт своєї політичної програми, і для того ми не потребуємо, очевидно, його зрідкитися, але ми повинні визнати не досить для нас відповідним брак соціалістичного світогляду тої брошури в обґрунтуванні цієї ідеї і навіть подекуди проривання націоналістичних тенденцій» [XIII, 3].

Аби підкреслити, що партія стоїть на новій ідеологічній основі провід повідомляв, що РУП ставить завданням відбудову соціально-демократичної України шляхом соціально-політичної революції. У січні 1904 р. ЦК РУП видав заяву, в якій підтвердив, що партія остаточно перейшла на соціал-демократичні позиції. «Досі в партії старанно уникалося всього, що могло б її розбити, – писав В. Дорошенко, – РУП поволі переходила на соціал-демократичне становище, що особливо зазначилося в 1904 р. Партійне видавництво, що ще в 1903 р. пересякло вже соціалдемократичним духом, тепер мало вже зовсім вироблений соціалдемократичний характер. «Селянин», що призначався для сільського пролетаріату, від самого початку вівся в соціалдемократичному напрямі. «Праця», що почала виходити від марта 1904 р., була вже чисто соціалдемократичним органом» [12, 24]. Тоді ж у серпні 1904 р. представник ЦК РУП Є. Голіцинський взяв участь у Соціалістичному конгресі в Амстердамі, де заявив, що «Самостійна Україна» була теоретичною помилкою [VI, 5 – 8].

Про перехід РУП на соціалістичні позиції свідчили і тогочасні поліцейські характеристики цієї партії. В одній з них писа-

лося, що «РУП, дотримуючись засад революційного соціалізму, відмежовується від сепаратистських устремлінь» [II]. Підтвердженням переходу РУП (1903) на соціалістичні позиції є і те, що партія з 1903 р. почала активно використовувати видання із серії «Бібліотека українських соціал-демократів», підготовлені групою українських соціал-демократів під керівництвом І. Стешенка і Л. Українки у 1897 – 1903 рр. (вісім агітаційно-пропагандистських брошур і дві – три відозви) [7, 51 – 53]. Водночас у червні 1903 р. партія зробила спробу об'єднатися з Українською соціалістичною партією [V, 1]. І хоча це об'єднання було нетривким, проіснувало лише до грудня того ж року, воно засвідчило про «соціалізацію» РУП. Варто зазначити, що і посилення в РУП соціал-демократичного напрямку, і еволюція партії в національному питанні від самостійницьких позицій до федералістських, відбувалися під тиском реальних соціально-політичних обставин.

Еволюційні зміни, що відбулися в РУП протягом 1900 – 1904 р., обумовили наявність в історичній літературі розмаїття думок щодо сили і впливу різних течій в партії. Ще у 1920-ті рр. відомі дослідники РУП А. Ріш та О. Гермайзе погоджувалися з тим, що з самого початку організація трималася на досить нестійкому еkleктичному поєднанні двох різнопланових течій: соціал-демократичної та «буржуазно-радикальної націонал-демократичної». Коли заснували РУП, вказував О. Гармайзе, «молодий запал і максималістичне бунтарство, очевидно, єднали молодь еруптивську з ідеологами самостійництва», «той зв'язок був... нетривким і неміцним» [6, 66; 29, 11]. За А. Рішем, кожна з названих течій РУП спиралася на тільки їй характерну соціальну базу. Опорою українських буржуазних радикалів, а водночас і політичною ареною могла бути, головним чином, селянська маса, тоді як соціал-демократична фракція намагалася зайняти своє організаційне місце у політичній та економічній боротьбі українського пролетаріату [29, 11 – 35]. М. Яворський, як історик-марксист, уважав, що «РУП виросла не на пролетарській основі і не з пролетарською програмою. Це була по суті дрібно-буржуазна партія до того ж націоналістична». Д. Фрід також кваліфікував її як «дрібно-буржуазну, націоналістичну». В. Михайлов відзначав, що склад РУП не був чисто соціалістичним [22, 78; 35, 47; 38, 250].

Торкаючись проблеми єдності РУП, Н. Полонська-Василенко зазначала, що спочатку в цій партії «перехрещувались різні течії, але найсильнішим був вплив соціал-демократичний, російський» [27, 420]. Водночас дослідниця робить досить несподіваний висновок про те, що метою революційної партії «було домагання самостійної України» і що ця ідея мала багато прихильників. Зрозуміло, що така фраза перекреслює попередню, або ж, принаймні, засвідчує невизначеність автора.

Абсолютизує, на нашу думку, національно-революційний напрям в РУП також І. Курас. Показуючи слабкість соціал-демократичної течії в партії, він звертається до доповіді УСДРП (спадкоємиці РУП) Штутгартському конгресу II Інтернаціоналу (1907 р.), в якій зазначалося, що в 1904 р. РУП була, власне, невеликою групою пропагандистів і літераторів. Її соціал-демократична спрямованість була у ті часи ще досить «слабо виражена в усіх її місцевих організаціях». Продовжуючи, автор підкреслює: «І тільки один напрям був у її діяльності завжди чітким – націоналізм» [18, 25].

Звертаючись до сили і впливу різних течій в РУП, необхідно зазначити, що перші три – чотири роки існування партії, вона несла на собі тавро боротьби цих течій. До такого, на наш погляд, обґрунтованого підходу і аналізу ідейно-теоретичних основ РУП прагнув О. Гермайзе. Дослідник констатував, що на початку діяльності РУП помічалася «її зв'язаність з виявом ідеології попереднього часу. РУП офіційно сформувавшись ідейно ще продовжувала формуватись, перебуваючи в стані політичного та ідеологічного шукання» [5, 70]. Цей процес був досить тривалим. І, «напередодні революції 1905 р. РУП була ще не партією, остаточно оформленою в програмному відношенні. Марксизм і соціал-демократичні прагнення, продовжував О. Гармайзе, – все більше і більше ставали визначальною ознакою партії, але не укладено було навіть програми партії. Зростала потреба в оформленні її, в накресленні вже цілком певного ґрунту програмових тверджень, що мали б покласти край всім непевним розходженням і суперечкам» [6, 247]. Щоправда, в заключній частині своїх логічних міркувань О. Гермайзе несподівано робить помилковий однозначний висновок про те, що РУП «в напружених шуканнях приходять до наукового соціалізму» [6, 290], тобто теоретичних марксистських поглядів, які сповіду-

вала російська революційна соціал-демократія. Партія, як стверджує дослідник, пройшла еволюцію від народницьких симпатій через не зовсім виразний український націоналізм до марксизму і соціал-демократичної практики [6, 160 – 170].

Подібні оцінки трапляються і в роботах В. Михайлова, М. Попова, П. Бендзі, В. Дорошенка [22, 92; 28, 2 – 44; 14, 83; 11, I – XXVIII]. Вони відображають еволюційно-диференційні зміни, що відбувалися в РУП. Цілком очевидно, що кожний напрям у РУП поступово еволюціонував, змінювався, що врешті-решт призвело до більш чіткої внутрішньої політичної диференціації і відокремленню від РУП. Якраз останній факт дає право стверджувати, що РУП дійсно належить визначальна роль у формуванні партійно-політичної атмосфери Наддніпрянської України передреволюційного періоду.

Таким чином, еволюцію РУП варто розглядати як складний і неоднозначний процес, що мав суперечливий характер. Дійсно, у процесі переходу РУП на позиції соціал-демократії почали вирізнятися і зрештою оформилися дві течії. Одну з них творив, головним чином, закордонний комітет партії, який, перебуваючи у Львові, потрапив під вплив Російської соціал-демократичної робітничої партії. Взагалі ця група, до якої входили Скоропис-Йолтуховський, Голіцинський з дружиною Катериною, Мар'ян Меленевський (Басок), Петро Канівець, М. Ткаченко, Віктор Мазуренко, визначалася своєю ортодоксальністю і виступала за об'єднання з РСДРП, за перетворення РУП на її автономну організацію.

Більша частина РУП на чолі з Миколою Поршем, Дмитром Антоновичем, Володимиром Винниченком, Симоном Петлюрою, вважала, що їхня партія має бути національною політичною організацією, до якої входили б виключно українці і, яка поєднувала б націоналізм з соціалізмом. Ця течія продовжувала відстоювати свою політично-організаційну самостійність.

У результаті розходжень, що чітко визначилися в РУП між її двома частинами, в грудні 1904 р. на з'їзді партії у Львові стався розкол. На з'їзді були 15 делегатів: В. Винниченко, М. Меленевський, С. Голіцинський, А. Жук, П. Канівець, М. Порш, С. Петлюра, М. Ткаченко, Д. Антонович, Василь і Віктор Мазуренки та ін. Атмосфера з'їзду була така напружена, що, хоч кворум зібрався, він фактично не відбувся.

На з'їзді виявилось велике розходження думок. Причиною гострих суперечок було питання «самостійності» чи «автономії» РУП щодо РСДРП. Більшість партії йшла за М. Поршем і відстоювала її самостійність. Інші противилися тому з тактичних та інших причин. Останні були прихильниками, якщо не вступу до рядів російської соціал-демократії, то бодай тіснішого контакту з нею і боялися, що пункт про самостійність стане на заваді зближенню обох партій. А таке зближення члени Закордонного Комітету вважали конче потрібним, аби згуртувати всі соціал-демократичні сили для повалення царизму.

У зв'язку з цим частина делегатів (О. Скоропис-Йолтуховський, Є. Голіцинський, Віктор Мазуренко, М. Ткаченко, П. Канівець та ін.) відмовилися від участі в роботі з'їзду. Незабаром їм вдалося заволодіти друкарнею РУП у Львові, яка видавала партійну літературу. Одним словом, ті елементи, що під впливом загальноросійських партій орієнтувалися передовсім не на спеціально українські постулати, а на завдання соціальної і політичної перебудови Росії, виступаючи за зближення з РСДРП, виділилися в окрему українську соціал-демократичну «Спілку». Відколовшись від РУП, новостворена група увійшла до складу РСДРП на основі окремого статуту як національна організація. Жодних вимог, щоб російські соціал-демократи взяли на себе певні зобов'язання щодо українського народу на випадок їхньої перемоги, члени «Спілки» не висували, вважаючи, що національне почуття українців розвинуте дуже слабо.

Причини розколу офіційний орган УСДРП «Наш голос» пояснював так: «На ґрунті незгод в справі об'єднання з РСДРП в РУП назрівав внутрішній ідейний конфлікт. Непорозуміння при перевірці мандатів депутатів, які з'їхалися на її з'їзд стали формальною причиною для виходу з партії, головного закордонного комітету, кількох осіб, котрі організували потім так звану «Спілку РСДРП» [XV, 280]. Цей конфлікт був зумовлений глибокою кризою, яка охопила українську соціал-демократію. «Партія наша в цілковитому занепаді, – писала «Праця», – і не лише брак теоретичних сил (практичних робітників партія мала досить) тут завинив, причина полягала в самих умовах виникнення і розвитку партії. Повстала вона і зростала в часи розвитку революційної боротьби зі старим ладом. Ця боротьба повністю захоплювала партію, не

лишаючи вільного часу на внутрішню роботу, на роботу самовизначення, самоорганізації. Люди різних течій трималися разом – їх з'єднувала революційна праця. Погодитись чи розмежуватись спокійно не було часу. І коли конфлікти заходили надто далеко, розривалися вони як гордіїв вузол (вихід «Спілчан»)» [V].

З точки зору О. Гермайзе, розкол був викликаний установками так званої буржуазно-радикальної групи більшості. Автор наводить слова діяча цієї групи В. Дорошенка, котрий заявив, «що велика частина нас, ерупівців, рішуче не хотіла йти під високу руку РСДРП при їхнім зневажливим до нас відношенні». У результаті, пише О. Гермайзе, група більшості проголосила вимогу автономії України національно-територіального характеру, а також зважилась обстоювати «повну самостійність організаційного існування РУП як української соціал-демократичної партії». При цьому «не відкидався федеративний зв'язок РУП з РСДРП. Оці вимоги устами противників групи тлумачилися як самостійництво, як мало не поворот до ідеалів «Самостійної України» [6, 251]. Зазначимо від себе, що, погоджуючись в цілому з ідеєю О. Гермайзе, важко пройти повз допущену ним стилістичну, щоб не сказати наукову недоречність, коли національній групі він приписує одночасно два взаємовиключні постулати: «повну організаційну самостійність» та «федеративний зв'язок з РСДРП».

Цікаво, що розкол РУП 1905 р. О. Гермайзе одним з перших в історичній літературі пояснював також прямим втручанням у партійні справи з боку російських соціал-демократів. Так, незадовго перед другим з'їздом, пише він, в «Искре» з'явилася стаття за підписом «Украинец-искровец», в якій говорилося про те, що, якщо РУП «не націоналістична партія, то вона повинна всіма силами прямувати до возз'єднання з РСДРП» [6, 251]. До речі, у такій позиції російських революціонерів полягав той сильний фактор, який завжди відштовхував від Росії українські національно-демократичні партії. І якщо утворена на базі РУП «Спілка» відійшла від національних гасел і прямувала у своїй діяльності до лінії меншовизму, то наступниця УСДРП не зробила цього, чим продовжила історію своєї попередниці. Точно це помітив О. Лотоцький: «... чужі для українства члени «Спілки» стояли при боці російської соціал-демократії і врешті зникли з українського життя.

Натомість постає УСДРП, що своєю ідеологією опирає на український національний ґрунт» [21, 207].

Варто відзначити, що в історичній літературі існують різні думки щодо часу розколу РУП. Двоє відомих дослідників А. Ріш та О. Гермайзе, які у 20-х рр. присвятили РУП та її відгалуженням спеціальні монографії, по-різному визначають цю подію. Перший датує розкол 1904 р. і вважає, що саме тоді Львівський закордонний комітет вийшов з партії та заснував «Спілку». Другий заявляє, що лише на початку 1905 р., на II з'їзді РУП, виразно намітилися два напрями, що фактично створювали неоформлені ще фракції, але одночасно вони були зародками більших розходжень. Група тих, хто особливо обстоював злиття з РСДРП, представляючи себе «буржуазним радикалам», згрупувалася біля Маріана Меленевського («Баска»). Група їхніх противників «мала собі лідера в особі талановитого і впевненого Миколи Порша («М. Чацький», «Микола І») [6, 250; 29, 13].

Але достовірно відомо, що 12 січня 1905 р. спілчани видали декларацію «Розлам Революційної Української Партії», в якій проголосили себе пролетарським елементом, котрий готовий стати до боротьби за визволення пролетаріату від буржуазної самостійності України. Цікаво, що ці українські революціонери не поставили собі питання, чому якраз самостійна Україна повинна бути перешкодою на шляху політичного, економічного і соціального визволення трудящих. Можна припустити, що вони так захопилися соціалістичною фразеологією, що не побачили політичної дійсності.

Ці партійці «насмілились сказати і, головне, ділом підкреслити, що для них міцніший і дорожчий, ніж зв'язок з ... патріотами української національної традиції. Цього не могли простити спілчанам свідомі українці всіх видів, і спілчани покинули ряди українського громадянства. Над ними тяжіло справді серйозне звинувачення в тому, що вони, утворивши Спілку при боці Російської Соціал-Демократичної Робітничої Партії, відійшли від української культури, потрібної тим самим масам, що до них вони пішли для агітації, і політичної організації» [6, 275].

Отже, «Спілка», переходячи на позиції класової боротьби, виключаючи елемент національного політичного визволення, відділилась від українських мас і тим скоїла політичне самогубство. В цій політичній організації яскраво проявилася спроба поєдна-

ння двох гілок соціал-демократичного руху: національного і проросійського з тяжінням, у кінцевому підсумку, до проросійської орієнтації. І цю особливість її характеру і розвитку відзначали тогочасні діячі політичного руху України. Так, С. Єфремов уважав, що «Спілка» зовсім втратила початковий національний характер і навіть перейшла на ворожі українському руху позиції [15, 33]. А В. Дорошенко відзначав дві її сторони. Негативна – в недооцінці національного питання, особливо в міських її організаціях. Позитивна – у намаганні витіснити російську соціал-демократію (РСДРП) й зайняти її місце в Україні [14, 38 – 39]. Шлях до марксизму у членів «Спілки» лежав «через розмежування з дрібно-буржуазними самостійницькими елементами, через відмову від національного Адама» [29, 11].

Висновки. Не буде перебільшенням, коли скажемо, що саме під впливом діяльності РУП, за її прикладом, почалося ґрунтування й інших українських партій в Росії. РУП розворушила старе українське громадянство, внісши в українське життя масу животно-творного оптимізму та енергії. Та частина РУП, яка виступала за політично-організаційну самостійність партії перейменувала її в Українську соціал-демократичну робітничу партію (УСДРП). Але це вже було нове політичне формування, а РУП припинила своє існування, так і не досягнувши організаційно-політичної та ідейної єдності. З одного боку, РУП покинули ті елементи, що на перший план висували вимоги національно-державної самостійності, а з іншого, – ті, що під впливом загальноросійських партій передовсім орієнтувалися на задачі соціального й політичного переустрою Росії.

Перспективним напрямом подальшого дослідження теми може бути з'ясування передумов створення РУП.

Джерела та література

- I. ЦДІАЛ. – Ф. 401. – Оп. 1. – Спр. 110. – С. 18 – 19.
- II. ЦДІАК. – Ф. 274. – Оп. 1. – Спр. 2962. – Арк. 14.
- III. Вісник Союзу Визволення України (Далі ВСВУ). – Відень, 1914, 27 жовтня. – Ч. – С. 4.
- IV. Від редакції // Праця. – Львів, 1909. – 1 грудня. – Ч. I. – Р. I.
- V. Добра Новина. – 1903. – Ч. 4 – 5. – С. 1.

VI. Доклад Центрального Комітету Революційної Української Партії Міжнародному Соціалістичному Конгресові в Амстердамі. – 1904. – С. 5 – 8.

VII. Гасло. – 1902. – 4.1.

VIII. Гасло. – 1902. – 4.2. – С. 3.

IX. Гасло. – 1902. – Ч. 1. – С. 1.

X. Гасло. – Чернівці, 1 березня (16 лютого) 1902 р. – Рік 1. – С. 1.

XI. Гасло. – 1903 р. – Ч. I. – Рік 1. – С. 4.

XII. Гасло. – 1903. – Ч. 1. – С. 4 – 5.

XIII. Гасло. – 1904. – 27 листопада. – Ч. 2. – С. 3.

XIV. Молода Україна. – Львів. – 1900. – Ч. 6. – С. 241.

XV. Наш голос. – Ч. 6 – 8. – С. 280.

1. Актуальні проблеми історії державності України. Збірник методичних посібників для вчителів. – К. : Наукова думка, 1993. – 99 с.

2. Бендзя П. До історії революційного руху на Україні / П. Бендзя // Життя й революція. – 1926. – № 11. – С. 82 – 89.

3. Борисенко В.А. До питання про Революційну Українську Партію / В.А. Борисенко // Наукові праці з питань політичної історії. – Вип. 169. – К., 1991. – С. 129 – 138.

4. Висоцький О., Голуб А. Зародження соціал-демократії в Україні і міжнародний соціалістичний рух / О. Висоцький, А. Голуб // Політичні читання. – 1994. – № 2. – С. 96 – 119.

5. Гермайзе О. Нариси з історії революційного руху на Україні / О. Гермайзе // Робітничка газета. – 1918. – № 335. – С. 50.

6. Гермайзе О. Нариси історії революційного руху на Україні / О. Гермайзе. – К. : Книгоспілка, 1926. – 388 с.

7. Головченко В.І. Ідейне становлення української соціал-демократії та еволюція її поглядів на шляхи і перспективи визвольної боротьби (кінець XIX – початок XX ст.) : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.01 / В.І. Головченко ; НАН України. – К., 1997. – 383 с.

8. Голубицький О., Кулик В. Історія українського політичного руху (II пол. XX ст. – 1917 р.) / О. Голубицький, В. Кулик // Академія : гуманітарний альманах / під ред. Ярослава Тинченка. – К. : Смолоскип, 1996. – 124 с.

9. Гунчак Тарас. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії / Тарас Гунчак. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.

10. Гунчак Тарас. Українська державність у XX столітті. Історико-політологічний аналіз / Тарас Гунчак. – К. : Політична думка, 1996. – 288 с.

11. Дорошенко В. Значення «України – ingredientu» в розвитку української національної свідомості / В. Дорошенко // Бачинський Ю. Україна – ingredienta / Ю. Бачинський. – Берлін : Б. в., 1924.
12. Дорошенко В. Нарис з історії української соціалдемократичної партії / В. Дорошенко. – Львів – К., 1921. – 48 с.
13. Дорошенко В. Революційна Українська Партія (РУП) (1900 – 1905 рр.). Нарис з історії української соціал-демократичної партії / В. Дорошенко. – Львів – К. : Вид-во ЦК. УСДРП, 1921. – 48 с.
14. Дорошенко В. Українство в Росії. Новіші часи / В. Дорошенко. – Відень : Союз визволення України, 1916. – 115 с.
15. Ефремов С. Из общественной жизни на Украине / С. Ефремов. – СПб., 1909. – 105 с.
16. Козицький М.Ю., Поліщук О.В. Національно-політична думка на Україні (кінець XIX – поч. XX ст.) / М.Ю. Козицький, О.В. Поліщук // Наукові праці з питань політичної історії. Міжвідомчий науковий збірник. – К., 1992. – Вип. 172. – С. 3 – 14.
17. Колесник В. Агітаційно-пропагандистська діяльність Революційної української партії на початку XX століття / В. Колесник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Історія. – Вип. 88. – К., 2006. – С. 83 – 86.
18. Курас І.Ф. Повчальний урок історії (ідейно політичне банкрутство УСДРП) / І.Ф. Курас. – К. : Наукова думка, 1986. – 185 с.
19. Лебідь А. До питання про політичні погляди М.М. Коцюбинського / А. Лебідь // Записки історико-філологічного відділу ВУАН / за ред. акад. Кримського. – К., 1928. – Кн. XVIII.
20. Літературно-науковий вісник. – 1990. – Кн. X.
21. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. – Варшава, 1933. – Ч. 2. – 287 с.
22. Михайлов В. История Коммунистической партии Украины. В самом сжатом очерке. Составлено по истории КП(б)У М. Равич-Черкасского / В. Михайлов. – Х., 1925. – 265 с.
23. Мицик Ю.А., Бажан О.Г., Власов В.С. Історія України : навчальний посібник / Ю.А. Мицик, О.Г. Бажан, В.С. Власов. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 378 с.
24. Мірчук П. Микола Міхновський: Апостол української державності / П. Мірчук. – Філадельфія : Б. в., 1960. – 136 с.
25. Міхновський М. Відкритий лист до міністра Сопягіна / М. Міхновський // Українська суспільно-політична думка на Україні XX ст. – Мюнхен, 1983. – Т. 1.
26. Наумов С. Питання української державності в діяльності Революційної Української партії (РУП) / С. Наумов // Збірник Харківського

історико-філологічного товариства. Нова серія. – Т. 3. – Х. : Сучасність, 1994. – С. 11 – 20.

27. Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2-х т. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1992. – Т. 2. – 608 с.

28. Попов М.М. Нариси історії Комуністичної партії (більшовиків) України / М.М. Попов. – Х., 1928. – 284 с.

29. Риш А. Очерки истории украинской социал-демократической «Спилки» / А. Риш. – Х., 1926. – 141 с.

30. Риш А. Очерки по истории «Спилки» / А. Риш // Летопись революции. – 1925. – № 2. – С. 12 – 1.

31. Садовський В. Від українофільства до політики (З приводу 25-ліття заснування РУП) / В. Садовський // Літературно-Науковий Вісник. – Львів, 1925. – Т. 86. – С. 250 – 256.

32. Телешун С.О. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці XIX – на початку XX століття / С.О. Телешун. – К. : Наукова думка, 1996. – 130 с.

33. Тимошенко О.П. Революційна українська партія: утворення та еволюція / О.П. Тимошенко. – К. : Світа Реплікар, 1997. – 26 с.

34. Тимошенко О.П. РУП і УСРП : програмні вимоги з національного питання і взаємовідносини на початку XX століття / О.П. Тимошенко // Вісник Київського університету. – Історія. – Вип. 34. – К., 1996. – С. 51 – 61.

35. Фрід Д. До питання про коріння КП(б)У / Д. Фрід // Більшовик України. – К., 1927. – № 10. – С. 23 – 47.

36. Шморгун П.М. Суспільно-політичний рух на Україні. Початок XX ст. (1900 – 1914 рр.) / П.М. Шморгун. – К. : Політвидав, 1991. – 243 с.

37. Щупак С. «РУП» в період 1905 року на Київщині / С. Щупак // Життя й революція. – 1926. – № 11. – С. 76 – 81.

38. Яворський М. Історія України в стислому нарисі / М. Яворський. – Х., 1929. – 312 с.

References

I. TsDIAL. – F. 401. – Op. 1. – Spr. 110. – S. 18 – 19.

II. TsDIAK. – F. 274. – Op. 1. – Spr. 2962. – Ark. 14.

III. Visnyk Soiuzu Vyzvolennia Ukrainy (Dali VSVU). – Viden, 1914, 27 zhovtnia. – Ch. – S. 4.

IV. Vid redaktsii // Pratsia. – Lviv, 1909. – 1 hrudnia. – Ch. I. – R. I.

V. Dobra Novyna. – 1903. – Ch. 4 – 5. – S. 1.

VI. Doklad Tsentralnoho Komitetu Revoliutsiinoi Ukrainskoi Partii Mizhnarodnomu Sotsiialistychnomu Konhresovi v Amsterdami. – 1904. – S. 5 – 8.

- VII. Haslo. – 1902. – 4.1.
VIII. Haslo. – 1902. – 4.2. – S. 3.
IX. Haslo. – 1902. – Ch. 1. – S. 1.
X. Haslo. – Chernivtsi, 1 bereznia (16 liutoho) 1902 r. – Rik 1. – S. 1.
XI. Haslo. – 1903 r. – Ch. I. – Rik 1. – S. 4.
XII. Haslo. – 1903. – Ch. 1. – S. 4 – 5.
XIII. Haslo. – 1904. – 27 lystopada. – Ch. 2. – S. 3.
XIV. Moloda Ukraina. – Lviv. – 1900. – Ch. 6. – S. 241.
XV. Nash holos. – Ch. 6 – 8. – S. 280.

1. Aktualni problemy istorii derzhavnosti Ukrainy. Zbirnyk metodych-nykh posibnykiv dlia vchyteliv. – K. : Naukova dumka, 1993. – 99 s.

2. Bendzia P. Do istorii revoliutsiinoho rukhu na Ukraini / P. Bendzia // Zhyttia y revoliutsiia. – 1926. – № 11. – S. 82 – 89.

3. Borysenko V.A. Do pytannia pro Revoliutsiinu Ukrainsku Partiiu / V.A. Borysenko // Naukovi pratsi z pytan politychnoi istorii. – Vyp. 169. – K., 1991. – S. 129 – 138.

4. Vysotskyi O., Holub A. Zarodzhennia sotsial-demokratii v Ukraini i mizhnarodnyi sotsialistychnyi rukh / O. Vysotskyi, A. Holub // Politychni chytannia. – 1994. – № 2. – S. 96 – 119.

5. Hermaize O. Narisy z istorii revoliutsiinoho rukhu na Ukraini / O. Hermaize // Robitnycha hazeta. – 1918. – № 335. – S. 50.

6. Hermaize O. Narisy istorii revoliutsiinoho rukhu na Ukraini / O. Hermaize. – K. : Knyhospilka, 1926. – 388 s.

7. Holovchenko V.I. Ideine stanovlennia ukraïnskoi sotsial-demokratii ta evoliutsiia yii pohliadiv na shliakhy i perspektyvy vyzvolnoi borotby (kinets XIX – pochatok XX st.) : dys. ... d-ra polit. nauk : 23.00.01 / V.I. Holovchenko NAN Ukrainy. – K., 1997. – 383 s.

8. Holubytskyi O., Kulyk V. Istoriia ukraïnskoho politychnoho rukhu (II pol. XX st. – 1917 r.) / O. Holubytskyi, V. Kulyk // Akademiia : humanitarnyi almanakh / pid red. Yaroslava Tynchenka. – Kyiv : Smoloskyp, 1996. – 124 s.

9. Hunchak Taras. Ukraina: persha polovyna XX stolittia. Narisy politychnoi istorii / Taras Hunchak. – K. : Lybid, 1993. – 288 s.

10. Hunchak Taras. Ukraïnska derzhavnist u XX stolitti. Istoryko-politolohichni analiz / Taras Hunchak. – K. : Politychna dumka, 1996. – 288 s.

11. Doroshenko V. Znachennia «Ukraïny – ihredenntu» v rozvytku ukraïnskoi natsionalnoi svidomosti / V. Doroshenko // Bachynskyi Yu. Ukraïna – ihredenta / Yu. Bachynskyi. – Berlin : B. v., 1924.

12. Doroshenko V. Narys z istorii ukraïnskoi sotsiialdemokratychnoi partii / V. Doroshenko. – Lviv – K., 1921. – 48 s.

13. Doroshenko V. Revoliutsiina Ukrainska Partii (RUP) (1900 – 1905 rr.). Narys z istorii ukrainskoi sotsial-demokratychnoi partii / V. Doroshenko. – Lviv – K. : Vyd-vo TsK. USDRP, 1921. – 48 s.

14. Doroshenko V. Ukrainstvo v Rosii. Noviishi chasy / V. Doroshenko. – Viden : Soiuz vyzvolennia Ukrainy, 1916. – 115 s.

15. Yefremov S. Iz obshchestvennoy zhizni na Ukraine / S. Yefremov. – SPb., 1909. – 105 s.

16. Kozytskyi M.Yu., Polishchuk O.V. Natsionalno-politychna dumka na Ukraini (kinets XIX – poch. XX st.) / M.Yu. Kozytskyi, O.V. Polishchuk // Naukovi pratsi z pytan politychnoi istorii. Mizhvidomchyi naukovyi zbirnyk. – K., 1992. – Vyp. 172. – S. 3 – 14.

17. Kolesnyk V. Ahitatsiino-propahandystska diialnist Revoliutsiinoi ukrainskoi partii na pochatku XX stolittia / V. Kolesnyk // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Istoriiia. – Vyp. 88. – K., 2006. – S. 83 – 86.

18. Kuras I.F. Povchalnyi urok istorii (ideino politychne bankrutstvo USDRP) / I.F. Kuras. – K. : Naukova dumka, 1986. – 185 s.

19. Lebid A. Do pyttannia pro politychni pohliady M.M. Kotsiubynskoho / A. Lebid // Zapysky istoryko-filolohichnoho viddilu VUAN / za red. akad. Krymskoho. – K., 1928. – Kn. XVIII.

20. Literaturno-naukovyi visnyk. – 1990. – Kn. X.

21. Lototskyi O. Storinky mynuloho / O. Lototskyi. – Varshava, 1933. – Ch. 2. – 287 s.

22. Mikhaylov V. Istoriya Kommunisticheskoy partii Ukrainy. V samom szhatom ocherke. Sostavleno po istorii KP(b)U M. Ravich-Cherkasskogo / V. Mikhaylov. – Kharkov, 1925. – 265 s.

23. Mytsyk Yu.A., Bazhan O.H., Vlasov V.S. Istoriiia Ukrainy : navchalnyi posibnyk / Yu.A. Mytsyk, O.H. Bazhan, V.S. Vlasov. – Kyiv : Vydavnychy dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2008. – 378 s.

24. Mirchuk P. Mykola Mikhnovskyyi: Apostol ukrainskoi derzhavnosti / P. Mirchuk. – Filadelfiia : B. v., 1960. – 136 s.

25. Mikhnovskyyi M. Vidkrytyi lyst do ministra Sopiaghina / M. Mikhnovskyyi // Ukrainska suspilno-politychna dumka na Ukraini XX st. – Miunkhen, 1983. – T. 1.

26. Naumov S. Pyttannia ukrainskoi derzhavnosti v diialnosti Revoliutsiinoi Ukrainskoi partii (RUP) / S. Naumov // Zbirnyk Kharkivskoho istoryko-filolohichnoho tovarystva. Nova seriia. – T. 3. – Kharkiv : Suchasnist, 1994. – S. 11 – 20.

27. Polonska-Vasylenko N. Istoriiia Ukrainy : u 2-kh t. / N. Polonska-Vasylenko. – K. : Lybid, 1992. – T. 2. – 608 s.

28. Popov M.M. Narysy istorii Komunistychnoi partii (bilshovykiv) Ukrainy / M.M. Popov. – Kharkiv, 1928. – 284 s.
29. Rish A. Ocherki istorii ukrainskoy sotsial-demokraticheskoy «Spilki» / A. Rish. – Kharkov, 1926. – 141 s.
30. Rish A. Ocherki po istorii «Spilki» / A. Rish // Letopis revolyutsii. – 1925. – № 2. – S. 12 – 1.
31. Sadovskyi V. Vid ukrainofilstva do polityky (Z pryvodu 25-littia zasnuvannia RUP) / V. Sadovskyi // Literaturno-Naukovyi Vistnyk. – Lviv, 1925. – T. 86. – S. 250 – 256.
32. Teleshun S.O. Natsionalne pytannia v prohramakh ukrainskykh politychnykh partii v kintsi XIX – na pochatku XX stolittia / S.O. Teleshun. – K. : Naukova dumka, 1996. – 130 s.
33. Tymoshenko O.P. Revoliutsiina ukrainska partiia: utvorennia ta evoliutsiia / O.P. Tymoshenko. – K. : Svita Replikar, 1997. – 26 s.
34. Tymoshenko O.P. RUP i USP : prohramni vymohy z natsionalnoho pytannia i vzaiemovidnosyny na pochatku XX stolittia / O.P. Tymoshenko // Visnyk Kyivskoho universytetu. – Istorii. – Vyp. 34. – K., 1996. – S. 51 – 61.
35. Frid D. Do pytannia pro korinnia KP(b)U / D. Frid // Bilshovyk Ukrainy. – K., 1927. – № 10. – S. 23 – 47.
36. Shmorhun P.M. Suspilno-politychnyi rukh na Ukraini. Pochatok XX st. (1900 – 1914 rr.) / P.M. Shmorhun. – K. : Polityvydav, 1991. – 243 s.
37. Shchupak S. «RUP» v period 1905 roku na Kyivshchyni / S. Shchupak // Zhyttia y revoliutsiia. – 1926. – № 11. – S. 76 – 81.
38. Yavorskyi M. Istoriiia Ukrainy v styslomu narysi / M. Yavorskyi. – Kharkiv, 1929. – 312 s.

Тимошенко Оксана. Эволюция РУП: от автономии к самостоятельности. В статье освещены этапы формирования идеологических основ Революционной Украинской Партии Надднепрянской Украины. Доказано, что партия в своей практической работе в течение 1900 – 1905 гг. переходила на разные позиции от требований национально-государственной самостоятельности до национально-территориальной автономии. Показано определяющую роль РУП в формировании партийно-политической атмосферы в Украине предреволюционного периода. Принятие партией требований национально-территориальной автономии в рамках России стало переходом партии из самостоятельных позиций на позиции федерализма.

Ключевые слова: Революционная Украинская Партия (РУП), автономия, самостоятельность, социал-демократия, революционная молодежь.

Tymoshenko Oksana. The Evolution of RUP: from Autonomy to Independence. The article highlights the formation stages of the ideological foundations of the Revolutionary Ukrainian Party in the Central Ukraine. It is proved that the party in its practical work (1900 – 1905) moved to different positions, from the requirements of national and state independence to territorial national autonomy. The defining role of RUP in the formation of the party political atmosphere in the pre-revolutionary Ukraine is demonstrated. The acceptance of the requirements of the territorial national autonomy within Russia by the party caused its transition from the position of independence to that of federalism.

Key words: Revolutionary Ukrainian Party (RUP), autonomy, independence, social democracy, revolutionary youth.